

"כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר: ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר:" {סנהדרין פ"י מ"א}

"מסכת אבות"

פרק א' משנה א'

משה קבל תורה מסיני,

ומסרה ליהושע,

ויהושע לזקנים,

וזקנים לנביאים,

ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה.

הם אמרו שלשה דברים, הוו מתונים בדין, והעמידו תלמידים הרבה, ועשו סג לתורה.

מעריך שיעור

"דרך ארץ קדמה לתורה"

נושאים:

- לכל אחד מישראל יש חלק לעולם הבא.
- למה נקראת המסכת בשם אבות?.
- מסכת אבות נמצאת בסדר נזיקין מדוע?.
- מידות טובות והנהגות קיבלנו עם התורה בסיני.
- השתלשלות העברת מסירת התורה מדור לדור.
- תקנות אנשי כנסת הגדולה.

הקדמה למסכת אבות

"לכל אחד מישראל יש חלק לעולם הבא".

תלמידים יקרים אתם יכולים לומר לי [ושואלים הלומדים (נשאלת השאלה)] איך מתקשרת המשנה במסכת סנהדרין פ' חלק משנה א' שמובאת כפתיחה או כהקדמה, למסכת אבות ?

נשמע את התשובות שלהם, ואח"כ נסביר, התשובה לכך שידעו חז"ל כמה קשה לאדם לשנות את מידותיו, כמו שאומר ר' ישראל סלנטר יותר קל לאדם לסיים את כל השי"ס מאשר לשנות מידה אחת מגונה, לכן מודעים לאדם אל יאוש שמא תאמר שאינך יכול להגיע להישגים בעבודת המידות ואז אין לאדם חשק וסיכוי להגיע לתכלית כיון שתורה ללא דרך ארץ- מידות טובות אינה יכולה להיכנס באדם, כדי שהתורה תתקיים צריך להכין לה כלי קיבול דרך ארץ, לכן רוצים לתת תקווה לאדם ומודעים לו, תדע יהודי יקר יש לך כבר חלק לעולם הבא, רק השאלה היא יראה החלק שתקבל כמה תשקיע בחלק שקבלת, זה כמו שמלמד יבטיח לתלמידים שלו כרטיסים לאירוע של סיום השי"ס והוא יגיד להם כל תלמיד ותלמיד יש לו זכות לקבל כרטיס, באיזה מקום באולם הוא יקבל את הכרטיס זה כבר תלוי כל אחד בהשקעה שלו במשך הזמן שנקבע עד האירוע, אחד יקבל שורה ראשונה באולם ואחר יכול לקבל ביציע המזרחי וכו' לכן כתב התנא כהקדמה למסכת אבות את המשנה בסנהדרין והביא לכך ראייה מהנביא ישעיהו **"ועמך כולם צדיקים** [כל ישראל בחזקת צדיקים] **לעולם ירשו ארץ** [יש להם חלק בעולם הבא] **נצור מטעי מעשה ידי להתפאר**". [כל אחד לפי מעשיו יקבל את חלקו]

"למה נקראת המסכת בשם אבות?!"

אחרי שהבנו את הפתיחה למסכת אבות ננסה לבאר את משמעות השם "אבות" למה נקרא מסכת זו בשם אבות ? תלמידים יקרים מה אתם אומרים מה נראה לכם למה.....?

יש לכך כמה וכמה הסברים :

אבות-אב ובן

א'. כיון שבמסכת זו כתוב את מנהיגי האומה – אבות העולם בהעברת התורה מדור לדור, משה רבינו, יהושע בן נון וכו', איש מפי איש, עד רבי יהודה הנשיא, מסדר המשנה ועד ימינו אנו.

ב'. מפני שהחכמים נקראים בשם אבות, משום שעל ידי המוסר והתוכחות שהם אומרים לאדם הם מביאים אותו לחיי עולם הבא, וכל המביא את חברו לידי עולם הבא נקרא כאילו ילדו, וכיוון שבמסכת זו כתובים כל דברי המוסר וההנהגות לעולם הזה יזכה על ידי שיעשה אותם לעולם הבא.

ג'. לפי שמסכת זו מיועדת במיוחד לאבות, כדי שידריכו את בניהם איך ללכת על פי התורה הקדושה, וללמד את ילדי מוסר ודרך ארץ ויראת שמים ומידות טובות,

אבות -אב ותולדה

בספר "בית אבות" לנכדו של ר' אברהם אחי הגר"א, ביאר שהשימוש במונח "אבות" אינו במשמעות של יחס בין דורי בין אבות לבניהם, כי אם במשמעות של "אבות ותולדות" כלומר 'כללים'. רבי יהודה הנשיא רומז לנו בזה שבמסכת זו מקובצים רק שורשי המוסר והמידות, ומהם יצטרך הלומד להסיק את התולדות הנובעות מהם, אמונה, מוסר והנהגות, כענפים שאין להם סוף. (יהא ה' בעזרנו לתור אחר תולדותיהן של האבות, ולזכות לחשוף בכל מימרא את השורש שבעל המימרא חפץ ללמדנו. ישנן מימרות רבות שבקריאה פשוטה נראה כאילו בעל המימרא בא ללמד רק הנהגה אחת ספציפית, ללא מסר בעל משמעות כללית. אין הדבר כן, ובכדי להוציא מראיה שטחית זו, קרא רבי יהודה הנשיא למסכת זו בשם "אבות" בכדי ללמדנו על דרך קריאתה ולימודה, ולהשכילנו כי רק ב'שורשים' עסקינן, ועלינו להרחיב ולהעמיק בה ולחשוף את פרטיה ופרטי פרטיה.)

וכראיה לכך במסכת בבא קמא פרק א' משנה א' ארבע אבות נזיקין, אבות מכלל דאיכה תולדות ומצאינו שמעשיהם של צדיקים נקראים תולדות, שכתוב אלה תולדות נח, נח איש צדיק מסביר רש"י שמעשיים של צדיקים זה התולדות שלהם, ויש עוד כמה טעמים.

"מסכת אבות נמצאת בסדר נזיקין מדוע?!"

מדוע דווקא כאן בסדר נזיקין במסכת זו התחיל התנא במשנה הראשונה ואמר "משה קיבל תורה מסיני" ולא אמר כך בשום מסכת אחרת, הרי לכאורה היה יותר מתאים לשנות את המשנה הזאת בתחילת סדר זרעים מסכת ברכות שזה המשנה הראשונה שנמצאת בשי"ס, ומדוע סידר ר' יהודה את המשנה הזאת כאן? מסבירים המפרשים וכך מובא בשם הרמב"ם כיוון שסדר נזיקין עוסק ברובו בעניינים של דיינים וכדי לדעת גם הליכות והתנהגות עם הזולות ולא לא רק את דיני המשפט, מכוח מעמדם הרם היה להם אפשרות לנצל את מעמדם גם בנושאים מוסריים ולא פסקי

הלכות, לכן דווקא כאן היה חשוב להדגיש את הנושא של מידות טובות והנהגות טובות, אבל ברור שזה נכתב גם לכלל.

”מידות טובות והנהגות קיבלנו עם התורה בסיני”.

”משה קיבל תורה מסיני” למה בחר התנא לפתוח בשושלת העברת ומסירת התורה דווקא במסכת זו ולא במסכתות אחרות היה יותר מתאים בתחילת מסכת ברכות שמתחילים ללמוד את התורה שבע”פ ללמד אותנו את השתלשלות מסירת והעברת התורה?

יהודי בשם חציקל תושב העיר חלם זכה בסכום כסף גדול בהגרלת הלוטו המקומית והחליט לבנות בית חדש, מנהג המקום היה שמשלמים מחצתי מעלויות הבניה בהתחלה ושאר הסכום בסיום הבניה, קרא חציקל לקבלן העיר ששמו יצא לתהילה סיכמו בניהם את כל הפרטים באיזה חומרים השתמשו וכו' חתמו חוזה והחל במלאכה עברה תקופה של חצי שנה והמלאכה הסתיימה ביקש הקבלן לקבל את כספו כפי שסיכמו, הגיעה חציקל לבדוק את ביתו החדש הוציא פלס מכיסו בדק הקירות וחשכו עיינו הקירות עקומים בכמה סנטי' מכובדים אמר חציקל לקבלן אני מצטער זה לא כפי ההסכם לא משלם, הוציא הקבלן את פלסו מכיסו בדק ימינה בדק שמולאה ונכון אומנם יש סטייה והקירות עקומים אבל זה לפי התקן והוא חייב לשלם כפי סיכמו, התחילו להתווכח של מי הפלס יותר מדויק, תוך כדי וויכוח אמר אחד לשני יש כאן ממול בית משפט למה שלא נעבור את הכביש ונבקש מהשופט לברר בינינו מי צודק, נכנסו להיכל הצדק שטחו את טענותיהם בפני השופטים, שמעו השופטים בכבוד ראש את הדברים ולא מצאו אם מי הצדק לכאורה כל אחד צודק אבל מי באמת הצודק לא ידעו לכן החליטו פה אחד לאסוף מכל המדינה את כל הפלסים ולמדוד של מי הכי קרוב לאמת הוא הצודק הסכימו השניים לפסק הדין וחיכו לראות איך ייפול דבר, מיד נשלחו שלחים בכל רחבי המדינה לאסוף את כל הפלסים, אספו יום יומיים שלשה עד אשר נגמרה מלאכת האסיפה קראו לבעלי הדין כדי לראות אם מי הצדק ישבו בדקו אחד אחד, שוד ושבר, אין פלס אחד דומה לחברו, ישב שם ביציע צופה שאינו תשוב המקום ואמר יש לי בשבילכם עצה לא רחוק מכאן יש את בניין הפרלמנט הרומני שהתכנון והפיקוח שלו כלל צוות של 150 אדריכלים. על ביצוע הבנייה שקדו עשרים אלף עובדים, במשך חמש שנים בסוף יצא להם ישר, תלכו לשם אם הפלסים והפלס שהכי קרוב לבניין הפרלמנט הוא הקובע מה ישר ומה עקום שמחו מאוד והודו לו עד מאוד, גם אנחנו יצורים אנושים בטוחים בצדקת דרכינו אבל מי אמר שאנחנו צודקים ואמות המידה שלנו היא הנכונה אולי יש כאן שיקולים אישיים וכו' לכן התורה באה ללמד אותנו לא רק חוקים ומשפטים אלה גם הנהגה של דרך ארץ ומידות טובות מתי זה באמת חסד ומתי זה ניצול,

עונה על כך רבנו עובדיה מברטנורא זצ”ל כיוון שמסכת זו אינה עוסקת בדינים והלכות, אלא כל כולה מוסר ומידות טובות איך יתנהג האדם עם חברו, ואיך יהיה אדם טוב יותר, וכיוון שגם חכמי אומות העולם חיברו ספרים על דרכי המוסר שהמציאו מליבם איך יתנהג האדם עם חברו, ואיך צריך להתנהג במקום כך וכדומה, לכך התחיל התנא כאן אצלנו במסכת זו ”משה קיבל תורה מסיני” לומר לנו שכל המידות והמוסר שנמצאים במסכת זו לא המציאו אותם חכמי ישראל מעצמם, אלא כל המוסר והמידות שנאמרו במסכת זו נאמרו בהר סיני, שכמו שכל ההלכות נאמרו למשה בסיני כך כל דברי המוסר והנהגות נאמרו למשה בסיני, וזה לא המצאה שחכמי ישראל המציאו מליבם. וכבר ידוע השאלה מה עניין שמיטה להר סיני ? אלה מה אלו מסיני אף אלו מסיני. כמו שנדרש הפסוק בספר ויקרא פרק כו פסוק מו ”אלה החקים והמשפטים והתורות” : ”החוקים”-- אלו המדרשות; ”המשפטים”-- אלו הדינים; ”והתורות”-- מלמד ששתי תורות ניתנו להם לישראל; אחד בכתב ואחד בעל פה, אשר נתן ה' בינו ובין בני ישראל”-- זכה משה להיעשות שליח בין ישראל לאביהם שבשמים, בהר סיני ביד משה”-- מלמד שניתנה התורה הלכותיה ודקדוקיה ופירושיה על ידי משה מסיני.

ההקדמה של התנא למסכת

”העברת התורה מדור לדור”

חטיבה ראשונה -מסיני עד אנשי כנסת הגדולה.

(א) משה קבל תורה מסיני - ומסרה ליהושע,

ב ויהושע – לזקנים.

לכאורה צריך להיות כתוב בסיני ולא מסיני? למה כתב התנא מסיני ידוע המדרש המפורסם למה נתן הקב”ה את התורה על הר סיני כדי ללמד אותנו שאדם שרוצה לזכות בתורה הקדושה שתשפיע עליו חייב להיות ענו ולכן נתנה התורה ע”י משה רבינו ולכן גם סיני מלמד אותנו כאן דבר חשוב וזה רצה התנא לרמוז וזה גם יענה לנו על שאלה נוספת ששאלים המפרשים כאן במקום, למה התורה נמסרה ליהושע ולא לאנשים אחרים שהיו באותו הדור כמו בני הארון שבעים הזקנים כיוון שהיה ענו נער לא ימיש מתוך האהל

משה מקבל את התורה מהקב”ה במעמד הר סיני לעיני עם ישראל יוצאי מצרים וממנה את יהושע למנהיג לאחר מותו להעברת התורה ויהושע מעביר לשופטים בדרות הבאים אחריו וכן האלה בכל דור ודור מסורת העברת התורה נמשכת

וזקנים - לנביאים, ונביאים מסרו לאנשי כנסת הגדולה.

וכך מתארת המשנה: **משה רבינו** קיבל את התורה מהשם בהר סיני, ומסר אותה ל**יהושע**. הוא היה מנהיג יחיד של עם ישראל;

יהושע מסר את התורה ל**זקנים** – זוהי תקופת השופטים שבה לימדו את התורה קבוצה של ותיקי העם ונכבדיו. השופט הראשון היה עתניאל בן קנז, והאחרון שחתם את תקופת השופטים היה עלי הכהן.

אחרי הזקנים התחילה תקופת ה**נביאים**, החל משמואל הנביא ועד לנביאים האחרונים, חגי זכריה ומלאכי, שבעצמם כבר היו חלק מאנשי כנסת הגדולה.

”אנשי כנסת הגדולה.”

הכנסת הגדולה הייתה המוסד העליון של המנהיגות התורנית-רוחנית של עם ישראל בתקופת הקמת בית המקדש השני, תחת השלטון הפרסי שהרשה לעם ישראל לשקם ולבנות מחדש את המקדש. בכנסת הגדולה היו חברים מאה ועשרים חכמים, ובראשם **עזרא הסופר** (שאלה לתלמידים מי יודע עוד שמות שהיו מאנשי כנסת הגדולה) הם חתמו את התנ”ך והסדירו את סדרי התפילות, והחזירו עטרה ליושנה לאחר גלות בבל. תקופה זו נמשכה על פני כמאתיים שנה.

תקנות אנשי כנסת הגדולה

משנתנו בעצם באה ללמד אותנו שלשה דברים מהותיים ויסודיים בחיי האומה שתיקנו אנשי כנסת הגדולה והם א' המשפט-הוי מתונים בדין, ב' החינוך-והעמידו תלמידים הרבה, ג' שמירת התורה והמצוות- ועשו סייג לתורה.

הם אמרו שלושה דברים: הוו מתונים בדין, לא למהר ולפסוק את ההלכה אלא לעיין היטב ובישוב הדעת ולא להגיד כבר דנו במקרה כזה פעמים רבות ולכן יודעין אנו את פסק ההלכה במקרה הנ”ל.

והעמידו תלמידים הרבה: לא רבן גמליאל שרק מי שהוא רציני בכוונתו שהחיצוניות שלו מראה על פנימיות, ולא כבית שמאי שרק תלמידים שיש להם יחוס אלא כבית הלל ללמד לכל אדם שהרבה פושעים היו בישראל ונתקרבו ללמוד התורה ונעשו צדיקים וישרי דרך

ועשו סייג לתורה: גדרות כדי להרחיק את האדם מהעבירה כמו שמצינו בק”ש של לילה מסכת ברכות וחכמים אומרים עד חצות להרחיק את האדם מין העבירה.